

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2021

Vplyv peňazí na ľudí v politických a hospodárskych zmenách

Vladimír Pašiak

18.11.2021

Peniaze, od svojho vzniku, vstupujú do života ľudí, určujú ich konanie, myslenie a v konečnom dôsledku aj spoločenské postavenie. Stali sa súčasťou životného údely a nie je zanedbateľný ani ich motivačný stimul. V súčasnosti na Slovensku sa zmietame v hľadaní systému ako účelne využiť peniaze v súkromnom priestore a čo je podstatné, vo verejnom priestore. Socializmus ako ekonomické usporiadanie, nepoužíval peniaze ako stimulačný element. Bola presadzovaná myšlienka kolektivismu a preklopilo sa to na stranický dirigizmus s plánovaním hospodárstva. Toto nám doznieva roky. Peniaze a ich hodnota skvalitňovala hospodárenie v Západnej Európe a v USA. Viditeľne sme zaostávali. Posilnenie významu peňazí u ľudí s porovnávaním životnej úrovne, hlavne v západných štátoch, podnietilo zmeny v hodnotách. Poukážem na túto súčinnosť s revolučnými myšlienkami, ktoré odštartovali obrodu spoločenských systémov Slovákov a dospeli sme k súčasnosti. *V porovnaní s ostatnými ekonomickými problémami je dnes asi najviac zmatená problematika peňazí* (Murray N. Rothbard, *Peníze v rukou státu*, str.26)

Menenie pravidiel súčasnou politickou garnitúrou vnáša do nášho konania neistotu. Na Slovensku je nedocenená hodnota práce. Peniaze sa stali prostriedkom na posilnenie súkromného vlastníctva a skvalitnenie životnej úrovne. Ekonomicky aktívne generácie sa vo väčšine uplatňujú a predávajú svoju intelektuálnu silu a manuálnu zručnosť v systémoch, kde pravidlá historicky platia už desaťročia. Je to Západná Európa, USA, Kanada. Tu má liberálna zložka riadenia spoločnosti vplyv na konanie ľudí a vytvára motivačný stimul.

Slovensko dotuje ľudským kapitálom Západ. Tu zostáva málo ľudí s profesiami, ktoré vytvárajú podmienky a statusy pilierov životnej úrovne. Peniaze nedokážeme u nás využiť na zvrátenie tohto trendu, ktorý pretrváva v postkomunistických krajinách. Slovensko nie je výnimkou a ekonomicky to rozdeľuje ľudí. Pociťujeme to hlavne na regionálnej úrovni, kde je výrazný deficit odborných ľudských zdrojov. Zanedbateľná nie je ani mentalita Slovákov, ktorá podstatne ovplyvňuje ich konanie a životné cesty. Obnovila sa snaha budovať svoje rodinné impériá na základe súkromného vlastníctva. Vytvára to pocit zodpovednosti a účelnosti. Tu je nesporný vplyv peňazí na súkromný majetok, čo dotvára pocit reálnych istôt a vyššej životnej úrovne.

Pokúsím sa načrtnúť nie konečné riešenia, ale nasmerovanie s využitím historických zlomov. Môže to posilniť snahu hľadať návod hlavne na lokálne riešenia a tvorbu základov budúceho systému možnej prosperity nielen v mestách, ale napríklad v regióne Gemera. Snaha človeka je skvalitňovať svoju

životnú úroveň. Je možné prirovnať súčasnú situáciu k súboju historicky minulých osobností v disente a súčasných osobností liberálno demokratického smerovania, ktorí sa musia presadiť. Nie je to ľahká cesta a peniaze sú faktorom, s ktorým je účelné rozumne narábať, a to ešte nevieme, hlavne vo verejnom priestore.

Je potrebné využiť analytický prístup. Stavba a budovanie slobodnej spoločnosti sa nedá realizovať bez ľudí, ktorí nemajú motiváciu, podporenú znalosťami klasickej ekonómie a skúsenosťami. Sloboda aj v stanovených cieľoch musí mať morálnu zodpovednosť. *„Musíme z budovania slobodnej spoločnosti urobiť intelektuálne dobrodružstvo, vec odvahy“.* (F.A.Hayek, *Mysliteľ pre každé storočie*, str.252)

Proces budovania slobodnej spoločnosti s ekonomicky možným blahobytom je dlhodobý proces, podopretý históriou, s prvkami odvážnych čiastkových riešení. Slovensko má svoje špecifiká. Jednak geopolitickým usporiadaním a národnou mentalitou. Toto predurčovalo procesy v spoločnosti, ktorých sme sa stali súčasťou.

Jedným z pokusov o spoločenskú a politickú zmenu bol rok 1968. Snaha o socializmus s ľudskou tvárou bola iluzórnou predstavou, podporená intelektuálnym a politickým zázemím s ekonomickou víziou orientácie na trhovú ekonomiku. To bolo neprijateľné pre vtedajší socialistický tábor a Varšavská zmluva bola využitá na „bratskú pomoc“. Invázia vojsk tohto zoskupenia vrátila Československo do náručia sovietskeho socializmu s naordinovaním normalizácie a „dočasnou“ prítomnosťou vojsk vtedajšieho ZSSR. Potlačila sa hodnota peňazí nanútila sa ideológia „straníckosti“ a socialistické idey. Bolo to poučné „dobrodružstvo“. I napriek týmto skutočnostiam technologický pokrok, hlavne v oblasti spotrebného tovaru, posúval Západnú Európu do zvyšovania životnej úrovne, ktorá sa stala pre občanov Československa motiváciou. Spadli nám aj omrvinky z tejto západnej prosperity v podobe osobitných predajní (Tuzex). Došlo k deleniu spoločnosti na tých, čo mali tvrdú menu (doláre, libry, marky, franky) a na tých, čo túto externalitu nemali. Štát urobil ekonomickú akrobáciu a tvrdú menu povinne zamieňal za takzvané BONY. Tu sa unikátne potvrdila sila a vplyv peňazí, to si začala uvedomovať spoločnosť. Náznak slobody bol takto podporený nevedomky vtedajším usporiadaním spoločnosti. Cestovať bolo možné na Západ s anomáliou, tzv. devízovým príslubom, vycestovacou doložkou. Kúpou tvrdej meny v obmedzenom množstve, aby sa vôbec mohlo dostať za železnú oponu. Bolo to možné len so súhlasom vtedajšieho zriadenia a sitom výberu

neprešiel každý. Jasný príklad zasahovania štátu do ekonomiky a obmedzovania slobody.

Môžem konštatovať, že sa postupne začal proces úsilia o zmenu usporiadania štátu na politickej báze. Disidenti pripravovali zázemie na zmeny. Bol narušený vzťah ku kapitálovým statkom. Citlivým bol vzťah k pôde, ale nahrádzalo sa to zakladaním záhradkárskych osád, ktorými sa posialo celé Slovensko. Bolo to súčasťou procesu a ľudia začali vnímať svoj majetok ako povzbudzujúci faktor k jeho ďalšiemu zveľadeniu. Výraznejšie sa obnovoval vzťah k súkromnému majetku a tým sa potláčala myšlienka socializmu. V tom čase fungovala tieňová ekonomika, ktorá nahrádzala deformácie vtedajšieho ekonomického usporiadania.

Súčasťou tohto systému bolo sociálne zabezpečenie, ktoré bolo vnímané ako povinnosť štátu. Bolo vcelku pohodlné a malo na tie časy i dosť kvalitnú úroveň, čo bolo argumentom v súťaži so západnou ekonomikou. A bolo to súčasťou politiky KSČ, ktorá si takto privlastňovala ústavne vedúcu úlohu v spoločnosti. Čo bolo najhoršie, bol likvidovaný trh, ktorý sa nahrádzal centrálnym plánovaním. Raz nám chýbal toaletný papier, osobné autá boli na poradovník. Stálo sa v radoch v obchodoch na elektroniku, mäso, rifle. Toto všetko ovládal stranícky protekcionizmus. Smerovalo to k prídelovému systému. Rozhodujúce boli styky a väzby na vládnucu KSČ, ale vplyv peňazí si poradil i s touto etapou, ktorú môžeme s miernou odvahou považovať za krok k ekonomickému riešeniu vývoja v Československu.

Nastúpili sme na vlak zmien v roku 1989. Nežná revolúcia navodila eufóriu, že sloboda nám rýchlo prinesie západný blahobyť a prosperitu. Na plátne politiky sa zobrazili sloboda, demokracia, odvaha vtedajších intelektuálnych revolučných špičiek. Nástup Mečiara, rozdelenie Československa, kolkovanie peňazí, zavedenie slovenskej koruny. Bývalé komunistické kádre sa otriasli, objavili vplyv peňazí, spojených s mocou a mali sme tu divokú mečiarovskú privatizáciu. Protagonisti boli ľudia zo straníckych štruktúr a riadiacich systémov, kde doménou bolo takzvané ľavicové zmýšľanie, ale tento raz šlo znova o etablovanie sa do riadiacich štruktúr štátu, štátnych firiem. Utvorila sa džungľa nevídaných možností získať majetok. Takto získané peniaze v neposlednom rade pomáhali generovať moc. Ľavicové strany sa preskupili zaštitili sa s názvom SDL, neskôr SMER - sociálna demokracia. Mnoho ľudí týmto pomýlili a SMER ovládol štát. Pribral si na pomoc mafiánske maniere, bohužiaľ legalizovali ich a o moc sa delili s oligarchiou, ktorá sa takto napojila na štátnu kasu, kde sa „dojil“ štátny rozpočet. Peniaze v tejto sfére sa stali prostriedkom

na získanie moci a osobnej prosperity. Sila peňazí sa presmerovala do okruhu ľudí, ktorí takto prostredníctvom Smeru SD riadili štát.

Takto sme priblížili procesy, ktoré kulminovali po roku 1989, kedy sa pohol socialistický blok k rozpadu.

Parlamentné voľby v roku 2020 nás postavili do pozície potrebných zmien a reforiem. Trhový systém, v ktorom musíme fungovať, nám nič neodpustí. Nepočítali sme s diletantstvom novej vládnej garnitúry. V novej politickej kultúre, ktorá zasahuje do našich životov, sa riešia politické a osobné spory, ktoré politici radi zamieňajú za riešenia, ktoré by nám mali predložiť a realizovať ich. Aby toho nebolo dosť, karty sa zamiešali nástupom pandémie, kde sa zákonite pridala kríza so svojou vernou „kamarátkou“ infláciou. To už národ dostal plný zásah.

Dovolím si to nazvať skúškou, ktorou musíme prejsť. Orientácia v tejto dobe je čoraz ťažšia. Generujú sa hoaxy, ktoré našli živnú pôdu v mysleniach ľudí. Týmto sa spoločnosť rozdeľuje a politici sa tomu tešia, lebo ľahšie ovládajú národ, ktorý je rozdelený. Masmédiá nás zahŕňajú informáciami. Slabo počuť hlas odbornej verejnosti a preto nastáva u časti obyvateľstva dezorientácia so znakmi rezignácie. Chýba nám líder, ktorý by dokázal osloviť ľudí politickou a odbornou charizmou, zodpovednosťou. Chýbajú nám elity, ktoré síce máme, ale sú akoby v utajení a ich hlas v podobe riešení, na ktoré čakáme, nepočuť. Nestačí konštatovať stav, ale presvedčiť ľudí o správnosti krokov na zlepšenie súčasnej situácie.

Dôležité je, kto a ako riadi túto spoločnosť. Len vplyvom peňazí sa to bude ťažko zvládať.

Silu peňazí vo verejnom priestore zasiahol amaterizmus. Cítiť to v konaní vlády. Znalosť súčasnej problematiky je nejasná a pre ľudí takmer neprezentovaná. Používa sa konštatačná forma vysvetľovania situácií, ktoré nám vyplavuje mediálny trh a nie príliš šťastné tlačové besedy politických strán. Jasnejší lúč pravdy občas zasvieti z vyhlásení, prezidentky Čaputovej ale je to málo. Chýbajú relevantné informácie, potvrdené odbornou verejnosťou. *Už sa v tom nevyzná ani divá sviňa*, povedal pastier oviec na okolitých stráňach Tisovca a doplnil to *aký pastier také stádo*.

„Znalosti sú totiž v spoločnosti rozptýlené, decentralizované, využiteľné iba jednotlivcami a môžu byť objavované a tvorené len v podmienkach slobody a konkurencie.“ (Peter Gonda, Neotvárajte dvere socializmu, Týždeň 46/2021. str.21; sú to prenesené myšlienky F.A. Hayeka).

Súčasná situácia v spoločnosti ľuďom nevyhovuje, sú zmätení nielen z pandemickej situácie, ale z konania vlády a parlamentu. Prejavujú ochotu prijať direktívne riadenie, na aké boli zvyknutí za minulého režimu. Horšie je, že o tom presvedčajú aj mladšie generácie. Stráca sa odkaz Novembra 1989. Rast preferencií Smeru SD to bohužiaľ potvrdzuje.

Toto všetko ovplyvňuje ekonomiku, smerovanie hospodárenia štátu i hospodárenie na úrovni samospráv, malých firiem. Ich stabilita je dôležitá. Myslím si, že východisko je aj v osobnej ekonomike občana, ako on dokáže nasmerovať súkromné finančné prostriedky, čo ovplyvňuje ich rentabilitu. Dôchodcovská sféra by mala generovať výnosy .Aby sa tak eliminovali inflačné vplyvy . Existujú nízkopríjmové kategórie, takto sa nemusí používať pojem chudoba. Môžu tam spadnúť aj mladé rodiny, pretože sú zaťažené hypotékou, živnostníci, zamestnanci .Táto kríza generuje takéto kategórie.

„Peniaze sa dostali pod kontrolu politikov“ (Juraj Karpiš, Týždeň, č.45. Nemáme krízu, ale mániu str. 30). Ľuďom sa zúžil manévrovací priestor v osobnej ekonomike aj preto, že máme mimoriadne vysoké daňové zaťaženie. Pod vplyvom inflačných tlakov ľudia musia hľadať východiská, ako zachovať cenu peňazí. Zásahy štátu formou dotácií, deformujú trh, ponuku , dopyt.

Opísal som proces, ktorý nasmeroval. Slovensko do situácie, kde sa nachádzame teraz. Očakávania na zvrät, respektíve na návrat pred rok 2020, nebude možné reálne uskutočniť. Klimatické zmeny, ktoré už jednoznačne pociťujeme, zapadajú do mozaiky globálnej krízy. My si celosvetovú krízu vylepšujeme svojky. Zhoršujeme si sami ekonomické postavenie v eurozóne. Vláda prijíma len čiastkové riešenia s neustálym zadlžovaním štátu, čiže občanov. Chýbajú komplexné riešenia a nemáme stanovené kroky, ktorými by sme aspoň zlepšili situáciu, hlavne v zdravotníctve a v ekonomike. Je potrebné hľadať nový model usporiadania spoločnosti. To je výsostne urgentné. Rozdeľovanie ľudí, aby boli lepšie ovládateľní, je historicky overený spôsob vládnutia. Siahla po nej i súčasná garnitúra. Nevzdali sa tejto osvedčenej taktiky. Táto drahá výnimočnosť odkrajuje dôveru v Slovensko. Občania si to nezaslúžia. Tejto taktike kraľuje nielen klasická opozícia, ale tiež vlastná opozícia v súčasnej koalícii. Cieľom sa zdá byť referendum, čiže súboj o moc pokračuje aj za cenu deštrukcie štátu. Nášho štátu, ktorý patrí občanom a nie politikom, tým ide znova o peniaze.

Politici sa núkajú, kto bude v prvej línii boja proti pandémie. Neodvážujú sa využiť vplyv peňazí a umiestniť ich tak, aby sa stali prostriedkom na likvidáciu chaotických situácií a zmiernili účinky pandémie.

Dúfam, že slovenská politika dosiahla už dno a konečne sa odrazíme do konštruktívnych riešení. Občania očakávajú riešenia, nie nekonečné diskusie politikov. Trpezlivosť má svoje medze a nie je nekonečná.

„Akonáhle štát prevezme prerozdelenie príjmov na základe nejakých kritérií zásluhovosti, sociálnej spravodlivosti. Potom musí čeliť veľkému počtu požiadaviek.“ (Eamonn Butler, Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška, str.102)

Požiadavky na prideľovanie peňazí sú v súčasnosti na dennom poriadku, štát rozdeľuje nielen príjmy ale tiež požičané peniaze a to je cesta do pekla.

Dospel som k poznaniu, že v tejto dobe je potreba riešiť ekonomiku nevyhnutná. Peniaze a ich funkcia sa dajú oslabiť alebo posilniť. To je úloha pre ekonómov, politikov. Rozhodovanie na úrovni štátu v súčasnosti nesie známky hazardu a nekompetentnosti. Bohatstvo štátu je pominuteľné. Bohužiaľ to všetko platia daňoví poplatníci. Je treba naučiť sa investovať do budúcnosti, stanoviť si priority. Keď sa to nestane, premárniť túto šancu bude drahé.

Prostý občan denne rieši problémy, ktoré produkuje súčasná situácia a musí ich vyriešiť, aby prežil on a jeho rodina. Musia to takto robiť aj politici, veď my sme ich rodina. *Možno stojí za to zdôrazniť, že ekonomické problémy vždy vznikajú a len v dôsledku zmeny* (F.A.Hayek, Využitie znalostí v spoločnosti, kap.IV). Tú zmenu evokoval vírus COVID-19 a hospodárska kríza.

Život ľudí teraz je balans nad priepasťou, učíme sa chodiť na tom natiahnutom lane, súčasní politici si to neuvedomujú, my však tú priepasť musíme prekonať.

Ale stále sa tu vynára otázka ako to dosiahnuť? Myslím, že niet inej cesty len prijať pravidlá a systém, ktoré posunuli Západ do vyššej životnej a spoločenskej úrovne. A to je ďalšia zmena, ktorá musí prísť, pravdepodobne to bude bolieť.

Tisíce Slovákov, ktorí pracujú v zahraničí dokonale poznajú systém, kde pôsobia a doma na Slovensku to chcú mať. Pôsobia tu zahraničné firmy zo Západu so svojim systémom hospodárenia, prosperujú. Tu je vplyv peňazí pozitívny. Portfólio na zmenu sa vytvára, ale prekážok hlavne v súčasných politických garnitúrach je viac ako dosť a peniaze tu majú negatívny vplyv. Zvažujem, či je to pozitívny krok a vývojový posun spoločnosti rešpektujúci pravidlá trhového mechanizmu, alebo návrat na ostrov socializmu zabudnutý históriou? Hladina na Slovensku je rozbúrená, plachetnica politikov hľadá prístav alebo ostrov?

Je výzvou pre Slovensko, aby sme mali pevnú pôdu pod nohami. Trpezlivo sa treba prebojovať všetkými prekážkami. Riešenia sú víťazstvom a to potrebujeme, aby sme sa odrazili do lepších časov.

Autor tohto textu bol a je svedkom tiež súčasného diania mojou jasnou orientáciou je seminárne štúdium na Akadémii klasickej ekonómie. Istotne som nevyčerpal túto problematiku ale je tu priestor pre skúmanie a hľadanie riešení, čo je výsostne potrebné.

Literatúra

Eamonn Butler, *Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška*. ISBN 978-80-969833-5-3 . Druhé vydanie v roku 2019

F.A.Hayek, *Mysliteľ pre každé storočie*. Bratislava 2020. ISBN 978-80-89121-21-2

Juraj Karpiš, Nemáme krízu ale mániu. Týždeň č.45 r. 2021

Peter Gonda, Neotvárajte dvere socializmu. Týždeň č.46. r.2021

Murray N.Rothbard, *Peníze v rukou státu*. Praha 2001. ISBN 80-86389-12-X

F.A.Hayek, „Využitie znalostí v spoločnosti“. Transformácia%20atlasu.html, INTERNET.